

TALABALARDA KREATIV TAFAKKURNI RIVOJLANTIRISHNING PEDAGOGIK YO'NALISHLARI

Umedova Ma'mura Nasillo qizi

– Buxoro Xalqaro Universiteti

1-kurs magistranti

Annotatsiya. Mazkur maqolada o'quvchilarda kreativ tafakkurni rivojlantirishning zamonaviy pedagogik yo'nalishlari ilmiy-nazariy va metodik jihatdan tahlil qilinadi. Kreativ tafakkur shaxsning innovatsion faoliyati, muammoli vaziyatlarni hal qilish va yangicha g'oya yaratish qobiliyatining asosiy komponenti sifatida talqin etiladi. Ta'lim jarayonida muammoli o'qitish, loyiha faoliyati, raqamli texnologiyalar va refleksiv muhitni shakllantirish orqali kreativ tafakkurni rivojlantirish mexanizmlari asoslab beriladi.

Kalit so'zlar: kreativ tafakkur, ijodkorlik, ta'lim sifati, muammoli o'qitish, loyiha faoliyati, raqamli ta'lim.

PEDAGOGICAL APPROACHES TO THE DEVELOPMENT OF CREATIVE THINKING IN STUDENTS

Umedova Ma'mura Nasillo qizi - 1st-year Master's student, Bukhara

International University

Annotation. This article presents a comprehensive scientific-theoretical and methodological analysis of contemporary pedagogical approaches aimed at developing students' creative thinking. Creative thinking is defined as a fundamental component of an individual's innovative potential, problem-solving ability, and capacity for generating original ideas. The study substantiates effective mechanisms for fostering creative thinking within the educational process through the implementation of problem-based learning, project-oriented activities, the integration of digital technologies, and the creation of a reflective learning environment. The findings

emphasize the importance of innovative pedagogical strategies in enhancing the quality of education and learners' creative competencies.

Keywords: creative thinking, creativity, educational quality, problem-based learning, project-based activity, digital education.

ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ НАПРАВЛЕНИЯ РАЗВИТИЯ КРЕАТИВНОГО МЫШЛЕНИЯ У СТУДЕНТОВ

Умедова Маъмура Насилло кизи - магистрант 1 курса, Бухарский
международный университет

Аннотация. В статье представлен комплексный научно-теоретический и методический анализ современных педагогических подходов, направленных на развитие креативного мышления у обучающихся. Креативное мышление определяется как ключевой компонент инновационного потенциала личности, способности к решению проблемных ситуаций и генерации оригинальных идей. В работе обосновываются эффективные механизмы формирования креативного мышления в образовательном процессе на основе проблемного обучения, проектно-ориентированной деятельности, интеграции цифровых технологий и создания рефлексивной образовательной среды. Полученные выводы подчеркивают значимость инновационных педагогических стратегий в повышении качества образования и развитии творческих компетенций обучающихся.

Ключевые слова: креативное мышление, творчество, качество образования, проблемное обучение, проектно-ориентированная деятельность, цифровое образование.

Kirish. Zamonaviy jamiyat sharoitida bilimlar tez yangilanib borayotgan bir paytda talabaning nafaqat bilimlarni egallashi, balki ularni ijodiy qo'llay olishi, yangicha g'oyalar yaratishi va muammolarga noodatiy yechim topa olishi muhim

ahamiyat kasb etmoqda. Shu bois kreativ tafakkur bugungi ta'lim tizimining markaziy kompetensiyalaridan biri sifatida e'tirof etilmoqda. Talabalarda kreativ tafakkurni rivojlantirish ta'lim sifatini oshirishning muhim sharti bo'lib, u shaxsning intellektual, ijtimoiy va kasbiy salohiyatini belgilaydi.

So'nggi yillarda xalqaro va milliy pedagogik tadqiqotlarda kreativlikni rivojlantirishga qaratilgan yondashuvlar jadal rivojlanmoqda. Biroq amaliyotda ko'plab ta'lim muassasalarida hanuzgacha reproduktiv o'qitish ustunlik qilmoqda. Shu sababli kreativ tafakkurni rivojlantirishning ilmiy asoslangan pedagogik yo'nalishlarini aniqlash dolzarb vazifa hisoblanadi.

Kreativ tafakkur – bu shaxsning yangicha g'oya yaratish, muammolarni noodatiy yo'l bilan hal qilish, mavjud bilimlarni yangi vaziyatlarga moslashtirish qobiliyatidir. U shaxsning intellektual mustaqilligi, moslashuvchanligi va innovatsion fikrlashi bilan tavsiflanadi.

Pedagogik nuqtayi nazardan kreativ tafakkur ta'lim jarayonining natijasi sifatida emas, balki faoliyat jarayonida shakllanadigan dinamik sifatdir. Talaba muammoli vaziyatlar, izlanish faoliyati va ijodiy topshiriqlar orqali o'z kreativ salohiyatini namoyon etadi.

Adabiyotlar tahlili va metodlar. Muammoli o'qitish talabalarining tafakkur faolligini oshiruvchi asosiy metodlardan biridir. Muammoli vaziyat talabani mustaqil fikrlashga, taxminlar ilgari surishga va xulosa chiqarishga undaydi. Bu jarayonda bilim tayyor holda berilmaydi, balki talaba tomonidan izlanish orqali egallanadi.

Muammoli o'qitish talabada analitik, tanqidiy va kreativ tafakkurning uyg'un rivojlanishiga xizmat qiladi. Shu sababli u kreativ kompetensiyalarni shakllantirishning metodik asosi hisoblanadi.

Talabalarda kreativ tafakkurni rivojlantirish masalasi bugungi kunda ta'lim sifati ko'rsatkichlari bilan bevosita bog'liq holda ko'rilmogda. Chunki kreativ tafakkur – bu faqat ijodiy g'oya topish qobiliyati emas, balki bilish jarayonining yuqori pog'onasini ifodalovchi intellektual faoliyat bo'lib, talabaning muammo qo'yish, vaziyatni tahlil qilish, muqobil yechimlarni ishlab chiqish hamda tanqidiy baholash

kompetensiyalarini integrallashgan holda namoyon etadi. Shu nuqtayi nazardan, kreativ tafakkurni rivojlantirish pedagogik jarayonning “mazmun–metod–muhit–natija” tizimida ko‘p omilli mexanizm sifatida talqin etilishi lozim.

Amaliy tajriba va ilmiy tahlillar shuni ko‘rsatadiki, kreativ tafakkur ko‘pincha an’anaviy reproduktiv ta’lim jarayonida kutilgan darajada rivojlanmaydi. Sababi, reproduktiv yondashuv talabani tayyor bilimni qabul qiluvchi sifatida shakllantiradi, bunda mustaqil izlanish, g‘oya ilgari surish, bahs-munozara, xatodan o‘rganish kabi kreativ faoliyatning tabiiy shartlari cheklanadi. Demak, kreativ tafakkur rivoji uchun ta’lim jarayonida talaba pozitsiyasini “ijrochi”dan “yaratuvchi-subyekt”ga aylantirish zarur. Buning uchun pedagogik jarayonda talaba faoliyati muammoli vaziyatlar, ochiq topshiriqlar, tadqiqot va loyiha ishlari bilan boyitilishi lozim.

Natijalar va muhokama. Muhokama doirasida birinchi navbatda muammoli ta’limning o‘rni alohida ta’kidlanadi. Muammoli o‘qitish talabani fikrlashga majbur qiladigan intellektual qarama-qarshilikni vujudga keltiradi: talaba mavjud bilimlari bilan yangi vaziyatni to‘liq izohlab bera olmaydi va izlanishga ehtiyoj paydo bo‘ladi. Aynan shu izlanish ehtiyoji kreativ tafakkurning “harakatga keltiruvchi kuchi” sifatida namoyon bo‘ladi. Bunda o‘qituvchi bilimni beruvchi emas, balki talabani izlanishga yo‘naltiruvchi fasilitator rolini bajaradi. Shunday qilib, muammoli ta’lim kreativ tafakkurning kognitiv (bilish), operatsion (amaliy) va refleksiv (o‘zini baholash) komponentlarini uyg‘un holda rivojlantirish imkonini beradi.

Ikkinchi muhim yo‘nalish sifatida loyiha va tadqiqot faoliyati e’tirof etiladi. Loyiha metodida talaba maqsad qo‘yish, resurslarni tanlash, rejalashtirish, natijani taqdim etish kabi bosqichlardan o‘tadi. Bu jarayonning har bir bosqichi kreativ tafakkurning turli ko‘rinishlarini faollashtiradi: muammo tanlashda – ijodiy sezgirlik, yechim ishlab chiqishda – divergent fikrlash, natijani baholashda – tanqidiy tahlil va refleksiya. Ayniqsa, loyiha faoliyatining jamoaviy shakllari talabalarda kommunikativ kreativlikni, g‘oyalarni himoya qilish madaniyatini va ijtimoiy hamkorlik asosida ijod qilish ko‘nikmalarini rivojlantiradi. Biroq loyiha metodining samarasi o‘qituvchining

методик tayyorgarligi, baholash mezonlarining aniqligi va talabalarining yosh-psixologik imkoniyatlari bilan mos kelishi sharti bilan ta'minlanadi.

Uchinchi yo'nalish sifatida raqamli ta'lim muhiti imkoniyatlari muhokama qilinadi. Raqamli texnologiyalar kreativ tafakkurni rivojlantirishda vizuallashtirish, modellashtirish va tajriba o'tkazish imkoniyatlarini kengaytiradi. Masalan, simulyatsiya va virtual laboratoriyalar talabaga xavfsiz muhitda turli yechimlarni sinab ko'rish, xatoni tez aniqlash va qayta loyihalash imkonini beradi. Bu esa kreativ jarayonning iterativ (takroriy takomillashtirish) xarakterini kuchaytiradi. Shu bilan birga, raqamli muhitga haddan tashqari tayanish ijodiy fikrlashni "tayyor shablonlar" asosida cheklab qo'yishi ehtimoli ham mavjud. Shuning uchun raqamli vositalar kreativlikning maqsadi emas, balki metodik vositasi sifatida pedagogik maqsadga muvofiq qo'llanishi lozim.

To'rtinchi jihat sifatida refleksiv va psixologik xavfsiz muhitning roli alohida baholanadi. Kreativlik odatda "xato qilish huquqi" mavjud bo'lgan ta'lim muhitida rivojlanadi. Talaba fikr bildirganida tanqid qilinmasligi, g'oyasi qadrlanishi va rag'batlantirilishi zarur. Bunda o'qituvchi baholovchi nazoratchi emas, balki qo'llab-quvvatlovchi, ishonch uyg'otuvchi pedagogik lider sifatida namoyon bo'ladi. Mazkur yondashuv talabaning ichki motivatsiyasini kuchaytiradi, ijodiy faollikni barqarorlashtiradi va o'quv faoliyatining shaxsiy ahamiyatini oshiradi.

1-rasm. Kreativ tafakkurni rivojlantirishda ta'lim tizimining modeli

Shu tarzda (1-rasm), muhokama qilingan yo'nalishlar kreativ tafakkurni rivojlantirishning alohida-alohida omillari sifatida emas, balki yagona pedagogik tizimning o'zaro bog'langan komponentlari sifatida qaralishi kerak. Ya'ni muammoli ta'lim – intellektual ehtiyojni uyg'otsa, loyiha faoliyati – ijodiy mahsulot yaratishga olib keladi, raqamli muhit – sinov va modellashtirishni jadallashtiradi, refleksiv muhit esa – kreativlikning psixologik asosini mustahkamlaydi. Ushbu komponentlarning uyg'unligi ta'lim jarayonida kreativ tafakkurni barqaror rivojlantirish imkonini beradi.

Kreativ tafakkur erkinlik va ishonch muhitida rivojlanadi. Talaba xato qilishdan qo'rqmagan holda o'z g'oyalarini sinab ko'rishi zarur. O'qituvchi esa qo'llab-quvvatlovchi va motivatsiya beruvchi lider sifatida faoliyat yuritishi kerak.

Talabalarda kreativ tafakkurni rivojlantirish zamonaviy ta'limning strategik vazifasidir. Muammoli o'qitish, loyiha faoliyati, raqamli texnologiyalar va refleksiv muhit uyg'unligi kreativ shaxsni shakllantirishning pedagogik asosi bo'lib xizmat qiladi.

Talabalarda kreativ tafakkurni rivojlantirish zamonaviy ta'lim sifatini belgilovchi ustuvor pedagogik vazifa hisoblanadi. Kreativ tafakkur shaxsning intellektual mustaqilligi, muammoli vaziyatlarni hal etish qobiliyati va innovatsion

g'oya yaratish salohiyati bilan bevosita bog'liq bo'lib, u XXI asr kompetensiyalarining markaziy komponenti sifatida namoyon bo'ladi. Mazkur maqolada keltirilgan ilmiy-nazariy tahlil kreativ tafakkur rivoji ta'lim jarayonini yangicha modellashtirishni, an'anaviy reproduktiv yondashuvdan izlanishga, ijodiy faoliyatga va refleksiv tahlilga yo'naltirilgan metodik tizimga o'tishni talab qilishini ko'rsatadi.

Xulosa. Tadqiqot natijalari asosida kreativ tafakkurni rivojlantirishning asosiy pedagogik yo'nalishlari sifatida muammoli o'qitish, loyiha-tadqiqot faoliyati, raqamli ta'lim muhitidan maqsadga muvofiq foydalanish hamda psixologik xavfsiz va refleksiv o'quv muhitini yaratish zarurligi asoslandi. Ayniqsa, muammoli vaziyatlar va ochiq topshiriqlar talabani mustaqil fikrlashga undab, kreativ fikrlash mexanizmlarini faollashtiradi; loyiha faoliyati esa kreativlikni amaliy mahsulot orqali namoyon etish va mustahkamlash imkonini beradi. Raqamli texnologiyalar talabalarning modellashtirish va tajriba qilish imkoniyatlarini kengaytirsam, refleksiv hamda qo'llab-quvvatlovchi pedagogik muhit kreativ faollikning barqaror psixologik negizini ta'minlaydi.

Xulosa qilib aytganda, kreativ tafakkurni rivojlantirishga qaratilgan ta'lim jarayoni tizimli xarakter kasb etishi, ya'ni "mazmun–metod–muhit–baholash" komponentlari uzviy uyg'unlikda loyihalanishi lozim. Shu bilan birga, o'qituvchining metodik kompetensiyasi, baholash mezonlarining kreativ natijaga yo'naltirilishi va ta'lim muassasasida innovatsion boshqaruv madaniyatining shakllanishi kreativ tafakkurni rivojlantirish samaradorligini belgilovchi muhim shartlar sifatida qaraladi. Mazkur yondashuv amaliyotga joriy etilganda talabalarda ijodiy fikrlash, tanqidiy tahlil, muammolarni hal qilish va innovatsion faoliyatga tayyorgarlik kompetensiyalari sifat jihatdan oshadi, bu esa ta'lim sifatining barqaror yuksalishiga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Torrance, E. P. Creativity in Education. – New York: McGraw-Hill, 2003.
2. Craft, A. Creativity in Schools: Tensions and Dilemmas. – London: Routledge, 2005.

3. Robinson, K. Out of Our Minds: Learning to be Creative. – London: Wiley-Blackwell, 2011.

4. Begimqulov U.Sh. Pedagogik innovatsiyalar va kreativ ta'lim. – Toshkent: Fan, 2018.

5. Musurmonova O. Zamonaviy pedagogik texnologiyalar. – Toshkent: O'qituvchi, 2017.